

УДК 316.34

О.В. ВОЛОШИН

СОЦІАЛЬНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ ВИТОКИ СУЧАСНОГО МОЛОДІЖНОГО РУХУ

У статті розглянуто генезу молодіжних організацій, що існували на території України та Німеччини протягом ХХ ст. Визначено їх функціональні завдання та констатовано їх принципову близькість. Проаналізовано сучасні форми молодіжних організацій. Визначено критерії їх поширення й суспільного розвитку. Запропоновано авторське бачення перспективного напрямку розвитку молодіжних неполітичних організацій.

Ключові слова: молодіжна організація, розвиток, завдання, активність, рух, причини, політичні організації.

Актуальність теми дослідження. Розвиток сучасної молоді значною мірою відбувається за інформаційно-споглядацькою моделлю. Відповідні процеси зумовлені розвитком інформаційних мереж, зростанням темпу життя та постмодерністською деформацією соціокультурного простору. Відповідно до зазначеної деформації суспільна роль молоді змінюється із активної суспільно-перетворювальної на пасивну, яка намагається відійти від реального суспільства, зосередившись на практиках віртуального простору. Не критикуючи сучасну модель розвитку, хотілося б відзначити, що такий стан справ є неприродним та таким, що суперечить самій суспільній природі молоді.

Спроби індивідуального ініціювання активізації соціальних практик молодих людей на сьогодні бачаться утопічними, адже досить складним процесом, на нашу думку, є вихід окремої молодої людини за межі норм свого габітату (практик, що склалися в певному сегменті молодіжного соціокультурного середовища). У цьому контексті більш дієвою формою бачиться стимулювання переходу молодої людини із однієї системи унормованих практик до іншої такої системи. Інакше кажучи, доцільним бачиться створення молодіжних організацій, які здатні силою свого існування замінити молоді її місце в одному соціокультурному полі на інше, більш комфортне або більш соціально визнане (почесне) місце в іншому полі. У цьому випадку як таке альтернативне поле нам бачиться молодіжна організація, яка поряд із досудовими й егоцентристськими цінностями пропагує та поширює соціально орієнтовані практики.

Однак розбудова моделей такого руху бачиться неможливою без змістовного аналізу історичної генези (принаймні протягом ХХ ст.) молодіжних рухів як середовища реалізації власних інтересів молоддю. Безумовно, суспільні перетворення (постмодернізація суспільства) накладають знач-

ний відбиток як на інструментальні (та інституційні) можливості поширення таких молодіжних рухів, так і на цінності орієнтації самої молоді.

Аналіз попередніх досліджень. Говорячи про молодіжний рух як про форму активізації молодіжних практик та форму впливу на соціальну свідомість, можна констатувати, що в сучасній соціологічній думці таких досліджень не дуже багато.

Різні аспекти проблеми роботи з молодіжними об'єднаннями розглядали російські автори: соціолог Ю.Г. Волков, В.М. Ярська, Є.І. Холостова, Л.Г. Гусякова; соціальні педагоги М.А. Галагузова, С.І. Григорьев; український дослідник М.Ф. Головатий, В.А. Головенко. Важливим у цьому контексті є дослідження психолога А.Г. Петровського (зокрема теорія групової єдності). Серед загального переліку можна виокремити дослідження В.О. Головенка, який намагається вивчати історичну генезу молодіжного руху в Україні [1]. Однак паралельно із цим на увагу заслуговують досвід інших молодіжних організацій, що мали місце на території України. Так, зокрема, ОУН виникла шляхом об'єднання Української Військової Організації (далі – УВО) та декількох студентських націоналістичних спілок – Групи української національної молоді, Ліги українських націоналістів, Союзу української націоналістичної молоді. До того ж, членство в ОУН мало три вікові рівні: доріст (8–15 років), юнацтво (15–21 рік) і повні члени (після 21 року) [2]. Щоправда зазначені організації були здебільшого ідеологічними та ставили основним завданням молодіжних структур ОУН – виховання української молоді в патріотичному дусі, а також її фізичне та моральне загартування [3]. Відкидаючи важливість дослідження ідеологічної компоненти зазначених молодіжних організацій, вважаємо за доцільне наголосити на їх принциповому впливі на процеси суспільного розвитку України.

Постановка завдання дослідження. Таким чином, виникає потреба в теоретичному узагальненні досвіду створення та розвитку молодіжних організацій з метою їх модернізації до умов інформаційного суспільства й активізації пасивно-соціальних практик молоді в сучасному українському суспільстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Говорячи про причини створення молодіжних організацій як комсомольсько-піонерського зразка, так і націоналістичного, у першу чергу, варто виділити їх ідеологічну спрямованість. Аналізуючи завдання та причини припинення діяльності молодіжних організацій, необхідно констатувати, що комсомольська організація виступала для своїх членів у ролі:

- вертикального соціального ліфта (даючи можливість молоді залучитися до управління соціальними та громадськими процесами);
- засобу легітимізації змін у суспільних завданнях, що ставились іншими політичними інституціями перед молоддю;
- засобу нівелювання індивідуальних настанов та підпорядкування власного життя інтересам громади;

- соціального інституту монополізації керівного впливу (засіб боротьби із іншими молодіжними організаціями);
- засобу активізації громадської (зокрема військової) активності.

У цілому комсомольська організація розглядалась як частина загальної політичної системи держави та з розпадом політичної системи була ліквідована (виявилась самостійно не життєздатною).

Націоналістичні молодіжні організації (гуртки) ставили перед собою дещо інші цілі. Так, зокрема:

- підготовка молоді до участі в легальних політичних партіях;
- бути політичною базою націоналістичних військових організацій;
- бути засобом повноцінної реалізації політичних, економічних, культурних, соціальних та національних прав молоді.

Основними причинами ліквідації молодіжних структур ОУН можна вважати (приєднуючись до думки, наведеної на інформаційному ресурсі “Історія очима історика” [3]): безперервне переслідування учасників націоналістичного підпілля органами Державної безпеки, розгром ними основних сил підпілля, небажання молоді ризикувати власним майбутнім тощо.

Фактично можна констатувати, що без зовнішніх політично-громадських інституцій молодіжні організації виявляються недієздатними, незважаючи на різне ідеологічне наповнення та різні соціально-громадські завдання, які вони ставили перед собою.

Цікавим для порівняння із комсомолом є ідеологічно схожа за своєю сутністю, однак дещо молодша за віком членів (з 6 до 18 років) німецька організація “Тітлерюгенд”. До її основних завдань входили:

- ідеологічна робота – виховання в расистському та парамілітаристському дусі;
- тісно пов’язана з ідеологічною психологічна обробка молоді;
- фізичне виховання молоді;
- допризовне військово-виховання молоді;
- соціальне стимулювання підростаючого покоління [4].

Однак і ця організація була розпущена після падіння свого політичного базису – Націонал-соціалістичної німецької робочої партії.

Таким чином, можна констатувати, що для більшості молодіжних рухів неодмінною умовою їх існування є прагматичний базис певної політичної сили та вторинний характер існування.

На сьогодні наявні в Україні молодіжні організації є переважно не-політичними. Відтак, їх загальною характеристикою можна вважати: нечисленність та орієнтацію на презентацію інтересів специфічних груп молоді (здебільшого студентів).

Намагання відбудови політичних молодіжних організацій також нами можуть бути поставлені частково під сумнів, адже в цілому інтерес молоді до політики має тенденцію до зниження. Однією з ключових на сьогодні є відмова молоді від участі в політичному процесі. Зокрема, Джед Ібсен, один із лідерів світового молодіжного руху, який професійно займа-

ється проблемами політичної активності молоді, визначає три найтипівіші причини відмови молодих людей від участі у політичному процесі [5]:

- сумніви щодо ефективності самого політичного процесу, його здатності безпосередньо впливати на поліпшення реального життя людей;
- сумніви щодо здатності бути повноцінним учасником політичного процесу;
- відсутність повноцінного діалогу між молоддю і політиками, які не звертаються спеціально до молодшої аудиторії.

Однак із зазначеного можна бачити, що на початку та в середині ХХ ст. відсутність реального доступу молоді до політики викликала створення молодіжних організацій, натомість на початку ХХІ ст. відповідна закономірність практично відсутня. Додаючи до цього мультипартійність сучасного українського суспільства та труднощі із оцінкою реальних цінностей політичних сил, створення загальнонаціональної молодіжної організації політичного спрямування є занадто складним, а скоріше нереалістичним завданням. Інакше кажучи, на сьогодні перспективи масової моделі молодіжного руху бачаться нам досить обмеженими.

Додатковими факторами для такого переконання може стати досвід російського руху “Наши”, що був створений шляхом реорганізації іншої політичної молодіжної організації “Идущие вместе”. Незважаючи на політичну підтримку на найвищому рівні в 2012 р. ця молодіжна організація по суті припинила діяльність. При тому, що головні завдання не можна однозначно віднести до суто політичних, однак вони тісно пов’язані із діяльністю радянського комсомолу та німецького “Гітлерюгенд”. Зокрема:

- збереження суверенітету і цілісності Росії;
- побудова чинного цивільного суспільства;
- модернізація країни шляхом кадрової революції.

Досить близькою до моделі молодіжного руху “Наши” була українська організація “Пора”, яка у своєму розвитку трансформувалась у політичну партію з націоналістичним нахилом та досить не значною електоральною підтримкою.

Однак разом із політичними та націоналістично-військовими організаціями молоді можна виділити також молодіжні волонтерські організації. Не наполягаючи на їх поширеності в Україні, слід відзначити, що, за твердженням проф. А. Капської [6], інтерес молоді до такої діяльності є вторинним, адже виникає в процесі освітньої діяльності та розглядається або як частина освітянського процесу, або як засіб отримання професійного досвіду. Відтак, відповідні молодіжні організації також тяжітимуть до формальних і триматимуться на зовнішній інституціональній підтримці. Щоправда український автор О. Безпалько зазначає, що для молоді головною причиною участі у волонтерській діяльності є можливість самоствердження в очах однолітків, батьків, учителів та можливість нового спілкування з ними на новому, більш довірливому, взаємовідповідальному рівні, а також бажання знайти нових друзів, можливість здобути нові навички і знання та проведення власного дозвілля [7], на підставі чого авторка допускає існу-

вання неформальних волонтерських організацій (груп). Не вступаючи в дискусію, можна констатувати, що за будь-яких умов така діяльність не набула (і відчутно не набуває) поширення в Україні.

Висновки. Відповідно підбиваючи підсумок проведеному теоретизуванню, можна констатувати, що молодіжні організації в сучасному соціальному просторі були і є функціонально зумовленими. Їх ефективне функціонування було тим більш продуктивним, чим більше здійснювалась їх підтримка з боку домінуючої в суспільстві інституції (політичної сили). Однак припинення жорсткої підтримки або розширення цілей організації призводить до погіршення ефективності її діяльності. При цьому також варто відзначити, що в умовах сучасної корпоративізації економіки та її злиття із владою українське суспільство функціонально не потребує широкого молодіжного руху, особливо політичного спрямування. Це пояснюється тим, що в суспільстві постмодерну (або у транзитивному суспільстві) питання споживацького типу поведінки молоді (який культивується в процесі віртуальних практик) є найбільш бажаним. Всі інші форми активності або скорочують інтерес до споживацтва (консьюмеризму), або можуть створювати певні проблеми наявній політичній моделі, формуючи продуктивний кадровий резерв (який по суті, для сучасного українського політикуму забезпечив комсомол).

Однак, абстрагуючись від волонтерських та політичних молодіжних організацій, можна констатувати, що існують й інші сфери суспільного буття, у яких молодіжна активність може бути суспільно затребуваною та використана із досить значною суспільною користю. Щоправда, залучення молоді до громадської діяльності дещо знижує споживацькі орієнтації, однак не відкидаючи їх у принципі. Однією із форм такої активності є підтримання громадського порядку шляхом створення молодіжних організацій відповідного функціонального спрямування. Саме таку діяльність ми бачимо найбільш продуктивною та найбільш легкою для поширення в сучасних вітчизняних реаліях.

Список використаної літератури

1. Головенко В.О. Характерні риси комсомольсько-піонерського періоду українського молодіжного руху / В.О. Головенко. – С. 30–43.
2. ОУН-УПА [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://oun-upa.org.ua/organization/>; Щур Ю. Нарис історії діяльності Організації Українських Націоналістів на Східноукраїнських землях / Ю. Щур. – Запоріжжя, 2006. – 68 с.
3. Молодіжні структури ОУН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://historical-club.org.ua/istoriya-ukrayini/mizhvoyennij-period/230-molodizhni-strukturi-oun.html>.
4. Міюц Ю. Провідні вектори молодіжної політики Третього рейху напередодні Другої світової війни (1936–1939 рр.) / Ю. Міюц // Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії : зб. наук. пр. – Рівне, 2009. – Вип. 17.
5. Ипсен Дж. Молодежь и политика [Электронный ресурс] / Джордж Ипсен. – Режим доступу: <http://www.index.org.ru/journal/23/ipsen23.html>.
6. Технологізація волонтерської роботи / [за ред. проф. А.Й. Капської]. – К., 2001. – 140 с.

7. Волонтерство: poradnik для організатора волонтерського руху / [укл.: Т.Л. Лях, авт. кол. : О.В. Безпалько, Н.В. Заверіко, І.Д. Зверева та ін.]. – К. : Волонтер, 2001. – 176 с.

Стаття надійшла до редакції 25.11.2012.

Волошин А.В. Социальные и прагматические истоки современного молодежного движения

В статье рассматривается генезис молодежных организаций, существовавших на территории Украины и Германии на протяжении XX в. Определяются их функциональные задачи и констатируется их принципиальная близость. Анализируются современные формы молодежных организаций. Определяются критерии их распространения и общественного развития. Предлагается авторское видение перспективного направления развития молодежных неполитических организаций.

Ключевые слова: молодежная организация, развитие, задачи, активность, движение, причины, политические организации.

Voloshin A. Social and pragmatic origins of the modern youth movement

In the article the genesis of youth organizations that existed on the territory of Ukraine and Germany during the twentieth century. Determined by their functional tasks and stated their fundamental similarity. Analyzes contemporary forms of youth organizations. Identify criteria for their distribution and social development. A copyright vision for developing non-political youth organizations.

Key words: youth organization, development, task, activity, movement, cause, political organizations.